

MEDIJACIJA KAO SREDSTVO ZA REŠAVANJA VRŠNJAČKIH KONFLIKATA U ŠKOLI^{1*}

Vladana Petković^{2**}

Departman za socijalni rad i socijalnu politiku, Filozofski fakultet,
Univerzitet u Nišu, Srbija

Sažetak

U savremenim školama sve češće dolazi do sukoba među učenicima koji, ukoliko se ne rešavaju na adekvatan način, mogu prerasti u nasilje ili zlostavljanje. Iako se o tom problemu često govori, praktična rešenja i dalje su nedovoljno primenjena. Rad se bavi temom medijacije, kao sredstvom za rešavanje konflikata u školskom okruženju, sa posebnim naglaskom na vršnjačku medijaciju, uz sociološku perspektivu koja naglašava značaj socijalnog kapitala za razumevanje i prevenciju vršnjačkog nasilja. U školama, gde je nasilje među učenicima sve prisutnije, medijacija predstavlja alternativni i konstruktivan pristup zasnovan na dijalogu, međusobnom poštovanju i saradnji. Analiza faza medijacije, organizacije njenog sprovođenja i vrednosti koje se u tom procesu neguju, pokazuje kako se učenici mogu aktivno uključiti u rešavanje problema, razvijajući komunikacione veštine, emocionalnu inteligenciju i odgovornost. Posebna pažnja posvećena je okolnostima u kojima medijacija nije primerena, čime se ukazuje na njene domete i ograničenja. Prikaz pozitivnog primera iz prakse dodatno osvetljava mogućnosti primene vršnjačke medijacije kao dela šireg programa prevencije nasilja. Zaključuje se da vršnjačka medijacija ne samo da doprinosi smanjenju sukoba i agresije, nego i jača socijalni kapital i pozitivno utiče na lični i socijalni razvoj učenika, pripremajući ih za konstruktivno rešavanje sukoba i u svakodnevnom životu.

Ključne reči: vršnjačka medijacija, školski sukobi, prevencija nasilja, socijalni kapital

Uvod

Ovaj rad predstavlja teorijsko-praktični pregled problema vršnjačkih sukoba i nasilja u školama, sa posebnim fokusom na ulogu medijacije kao metode prevencije i rešavanja konflikata među učenicima. Raširenost konflikata među učenicima danas je

^{1*} Autor za korespondenciju: v.petkovic-21194@filfak.ni.ac.rs

Rad citirati kao: Petković, V. (2025). *Medijacija kao sredstvo za rešavanje vršnjačkih konflikata u školi. Godišnjak za sociologiju*, 21(35): 69–87.

^{2**} <https://orcid.org/0009-0004-7226-9225>

jedan od glavnih razloga zašto je potrebno pričati i pisati o ovoj temi. Brojna savremena sociološka i psihološka istraživanja pokazuju da u školama raste broj sukoba među đacima, koji često prelaze u nasilje (Cremin, 2007). U velikoj populacionoj studiji sprovedenoj u Kini, čak 71,5% učenika izjavilo je da je bilo izloženo nekom obliku nasilja, dok su oni, koji su iskusili teže oblike nasilja, imali višestruko povećan rizik od anksioznosti, depresije i posttraumatskog stresa (Zhao et al., 2023). Slično tome, podaci iz Sjedinjenih Američkih Država pokazuju da je više od trećine tinejdžera (34 %) bilo žrtva nasilja tokom perioda od 2021. do 2023. godine, a posebno su ugrožene ranjive grupe kao što su mladi i adolescenti sa razvojnim teškoćama (Haile, Arockiaraj, Zablotzky, & Ng, 2024). Dodatno, istraživanje koje je analiziralo uticaj školskog konteksta pokazalo je da učenici u školama sa nižim socioekonomskim statusom češće doživljavaju nasilje, što se neposredno povezuje sa povećanom psihološkom uznemirenošću (Badger, Halligan, & White, 2023). Utvrđena je i snažna veza između intenzivne upotrebe društvenih mreža i izloženosti nasilju, kao i povišenih nivoa depresivnosti, beznađa i suicidalnih misli kod adolescenata (McCain, Jones, Hertz, Ethier, & Liddon, 2024). Konačno, metaanaliza 212 studija pokazala je da su deca i adolescenti sa neurorazvojnim i psihijatrijskim stanjima višestruko češće i žrtve i počinioци nasilja, u poređenju sa vršnjacima bez takvih poteškoća (O'Higgins, Gavin, & McNicholas, 2024). Ovi nalazi jasno ukazuju na to da nasilje u školama ne predstavlja izolovani fenomen, već složen psihosocijalni problem povezan sa individualnim, institucionalnim i digitalnim faktorima. Iako se o tome dosta piše u medijima, malo je učinjeno za prevenciju istog (Arvaj, Bužinkić & Đorđević, 2010).

Jedna od efikasnijih metoda za smanjenje nasilja i sukoba u školama je medijacija koja pomaže u konstruktivnom rešavanju konflikata i promovise pozitivnu međuvršnjačku interakciju (Cantrell Schellenberg, Parks-Savage & Reh fuss, 2007). Medijacija je, po mišljenju mnogih autora, stara koliko i ljudski rod i prisutna je u mnogim kulturama i religijama širom sveta (Cremin, 2007). U Aziji i Africi, medijacija se koristi kao tradicionalna, nekonfrontirajuća metoda rešavanja sukoba. Sam naziv „medijacija” potiče od latinskih reči „medium“ i „medius“, što znači „u sredini“, a zapravo znači „posredovanje“. Pored etimologije reči, Barsky objašnjava i opisuje medijaciju kao potpomognuto pregovaranje. U srpskoj literaturi se oba pojma, posredovanje i medijacija, koriste za isti proces rešavanja sukoba (Barsky, 2014). Za potrebe ovog rada koristiće se pojam medijacija. Nadalje, u literaturi se vršnjačko nasilje vrlo često preklapa sa vršnjačkim zlostavljanjem, stoga je dobro da se na samom početku definišu oba pojma. Vršnjačko nasilje ne uključuje nužno zlostavljanje, dok je zlostavljanje teži oblik vršnjačkog nasilja. Autorke Čudina-Obradović i Težak navode razlike u anglosaksonskim terminima, odnosno, da se za vršnjačko nasilje u engleskoj literaturi koristi termin „peer violence“, a za vršnjačko zlostavljanje „bullying“. Često se ta dva pojma ne odvajaju, pa se u literaturi koristi jedan pojam za oba značenja. U kontekstu škole, vršnjački sukobi, koji nisu pravilno rešavani, mogu lako prerasti u nasilje ili zlostavljanje, što može ozbiljno uticati na emocionalno i fizičko zdravlje učenika (Čudina-Obradović & Težak, 1995).

Medijacija, kao metoda rešavanja konflikata, nudi konstruktivan pristup koji pomaže učenicima da kroz dijalog i posredovanje izgrade međusobno razumevanje, smanje

napetosti i spreče eskalaciju sukoba. Korišćenjem medijacije, koja se temelji na saradnji i konstruktivnom rešavanju nesuglasica, učenici mogu naučiti kako da rešavaju sukobe bez nasilja i zlostavljanja, stvarajući tako sigurnije školsko okruženje (Olweus, 1994). Medijacija, a posebno vršnjačka medijacija, sve se češće prepoznaje kao efikasan način rešavanja sukoba među učenicima i unapređenja međuljudskih odnosa u školskom okruženju. Kroz analizu relevantne literature stiže se uvid u tok i faze medijacije, mogućnosti njene implementacije u obrazovnim ustanovama, kao i pozitivne efekte koje ima na učenike i celokupnu školsku klimu. Kao ilustracija uspešne prakse, izdvojen je primer iz Hrvatske koji ukazuje na konkretne prednosti vršnjačke medijacije kao dela šire strategije prevencije nasilja i izgradnje sigurnog i podržavajućeg školskog ambijenta.

Rad je zasnovan na preglednoj analizi relevantne literature, sa posebnim osvrtom na primer uspešne primene vršnjačke medijacije. Za potrebe ovog rada korišćeni su sekundarni izvori koji ispunjavaju kriterijume relevantnosti, aktuelnosti i naučne validnosti. Izvori su birani na osnovu njihove neposredne povezanosti sa temom vršnjačkih sukoba, vršnjačke medijacije i nenasilnog rešavanja konflikata u školskom kontekstu. Kao primer dobre prakse, prikazan je projekat „Nenasilje počinje sa mnom“. Izabran je zbog sveobuhvatnog pristupa koji uključuje edukaciju učenika, nastavnika i budućih nastavnika o nenasilnom rešavanju sukoba i osnaživanju za interkulturalni dijalog. Projekat se fokusira na sprečavanje sukoba zasnovanih na nacionalnim, etničkim i socijalnim razlikama, što ga čini posebno relevantnim za savremeni školski kontekst i u Srbiji. Kombinacija teorijske analize i prikaz praktičnog primera omogućava celovit uvid u značaj i efikasnost vršnjačke medijacije kao alata za unapređenje školskog okruženja.

U ovom radu istraživačka pitanja bila su usmerena na sledeće teme:

1. Kakvu ulogu ima socijalni kapital u uspešnoj implementaciji vršnjačke medijacije u školama?
2. Na koji način primer dobre prakse iz Hrvatske može poslužiti kao model za primenu vršnjačke medijacije u obrazovnom sistemu Srbije?
3. Koje preporuke se mogu izdvojiti za unapređenje i prilagođavanje programa vršnjačke medijacije u srpskim školama?

Cilj ovog rada je da prikaže na koji način socijalni kapital može doprineti implementaciji i uspešnosti vršnjačke medijacije u školama, kroz jačanje osećaja pripadnosti i poverenja. Naučni doprinos ogleda se u povezivanju savremenih teorijskih uvida i primera dobre prakse, sa ciljem da se postavi osnova za dalje razvijanje modela medijacije u obrazovnom kontekstu.

O socijalnom kapitalu u obrazovnom sistemu

Socijalni kapital omogućava jačanje društvene povezanosti kroz izgradnju međusobnog poverenja, zajedničkih normi i saradnje među članovima zajednice. U kontekstu škole, socijalni kapital doprinosi stvaranju bezbednog i podržavajućeg okruženja koje podstiče pozitivne međuljudske odnose, redukuje konflikte i omogućava uspešniji proces učenja i razvoja.

Škola, kao jedno od ključnih mesta socijalizacije, prirodno odražava šire društvene procese. U okruženju gde je socijalni kapital slab, sve je češća pojava sukoba među učenicima, smanjen nivo empatije, izraženija netrpeljivost i niža spremnost na saradnju i razumevanje. Nedostatak međusobnog poverenja, podrške i osećaja odgovornosti prema zajednici utiče na učeničke odnose i stvara prostor za konflikte, pa čak i nasilje (Ilić, 2010). Socijalni kapital podrazumeva mrežu odnosa među ljudima, uzajamno poverenje, norme saradnje i aktivno učešće u zajednici. Narušavanje ovog oblika kapitala rezultira razaranjem kohezije unutar zajednica, zbog čega pojedinci često ostaju izolovani i bez osećaja pripadnosti.

Zabrinutost zbog slabljenja društvene povezanosti prisutna je i danas, a sавремена tumačenja sve češće koriste koncept socijalnog kapitala kako bi objasnila posledice društvene fragmentacije. Prema Putnamu (2000), društveni život u Sjedinjenim Američkim Državama pokazuje trend opadanja socijalne uključenosti – građani sve ređe učestvuju u kolektivnim aktivnostima, udruženjima i inicijativama, dok se individualne aktivnosti, poput gledanja televizije i korišćenja interneta, sve više izdvajaju kao dominantne forme provođenja vremena. Ovaj pad socijalnog kapitala povezuje se sa porastom društvenih problema, uključujući manju međusobnu solidarnost, smanjeno poverenje i slabu građansku participaciju.

U obrazovnom kontekstu, ovi procesi imaju direktne posledice. Kada zajednice gube socijalnu koheziju, škole postaju mesta gde se manifestuje nedostatak poverenja, saradnje i osećaja zajedništva. To se može uočiti kroz slabiju povezanost među učenicima, nedovoljnu uključenost roditelja u školski život, kao i kroz otežanu saradnju škole sa lokalnom zajednicom. Socijalni kapital, u tom smislu, postaje ključan resurs za izgradnju zdravog školskog okruženja utičući na osećaj pripadnosti doprinosi većem uspehu učenika kako u obrazovnom, tako i u socijalnom smislu. Stoga, gubitak socijalnog kapitala, kako ga opisuje Putnam (2000), ne predstavlja samo širu društvenu pretnju, već i izazov za funkcionisanje i kvalitet obrazovnog sistema.

Kada između roditelja i škole postoji visok nivo poverenja, i jedni i drugi će se ponašati manje konfliktno i neće zauzimati odbrambene stavove u situacijama kada se pojavi neki problem. To omogućava lakše usmeravanje na sam problem i njegovo efikasnije rešavanje. Takođe, ukoliko se roditelji učenika međusobno poznaju, lakše će razmenjivati informacije o svojoj deci, što može doprineti prevenciji problema u ponašanju, teškoća u učenju i sličnih izazova. Uz to, međusobna povezanost roditelja povećava verovatnoću da će školski uspeh biti društveno poželjna i prihvaćena norma, bilo zbog želje za takmičenjem među roditeljima, bilo zbog nelagodnosti ili stida ako njihovo dete postiže slabije rezultate (Granovetter, 1974). Kada je reč o obrazovanju, socijalni kapital se može posmatrati i meriti na više nivoa: na nivou porodice (mikronivo), škole kao institucije (mezonivo) i šire zajednice (makronivo) (Haghighat, 2005). Socijalni kapital na mikronivou odnosi se na porodične odnose, konkretno na učestalost, kvalitet i vrstu komunikacije i povezanosti između roditelja i dece. Ovaj oblik socijalnog kapitala javlja se u dva oblika – kao strukturalni i procesni. Strukturalni kapital obuhvata broj članova porodice i samu njenu organizaciju, što direktno utiče na mogućnosti za komunikaciju i razmenu resursa, naročito obrazovnih. U tom kontekstu, često se istražuju razlike između jednoroditeljskih i

dvoroditeljskih porodica u vezi sa obrazovnim postignućima dece. Pretpostavlja se da odsustvo jednog roditelja u jednoroditeljskoj porodici može značajno smanjiti količinu resursa koje dete može da dobije. Nasuprot tome, procesni socijalni kapital odnosi se na efikasnost u razmeni resursa, koja zavisi od učestalosti i kvaliteta komunikacije između roditelja i deteta, nezavisno od same porodične strukture. Dakle, iako struktura porodice može imati određeni uticaj, ključnu ulogu u prenošenju socijalnog kapitala igraju svakodnevna interakcija i kvalitet međusobnih odnosa (Israel, Beaulieu, & Hartless, 2001).

Socijalni kapital, koji obuhvata odnose poverenja, međusobne povezanosti i saradnje unutar porodice, škole i zajednice, ima značajan uticaj na oblikovanje ponašanja dece i mladih. Kada je ovaj kapital razvijen, tj. kada postoji dobra komunikacija među roditeljima, između roditelja i škole, kao i unutar same škole među učenicima i osobljem, deca usvajaju vrednosti kao što su: međusobno poštovanje, empatija i saradnja. Ove vrednosti direktno doprinose smanjenju konflikata među vršnjacima. S druge strane, nedostatak socijalnog kapitala može stvoriti prostor za nepoverenje, izolaciju i agresivna ponašanja. U školama u kojima ne postoji jasno definisana i podržana mreža odnosa (između učenika, nastavnika, roditelja i šire zajednice), konflikti među vršnjacima češće eskaliraju, te se ređe rešavaju konstruktivno. U takvim uslovima učenici nemaju razvijene mehanizme nenasilnog rešavanja sukoba, pa dolazi do porasta vršnjačkog nasilja i zlostavljanja.

Vršnjačka medijacija, kao jedan od mehanizama za rešavanje sukoba, uspešnija je upravo u sredinama sa višim nivoom socijalnog kapitala jer podrazumeva postojanje međusobnog poverenja, volje za saradnjom i razvijenih komunikacionih veština. Tako se pokazuje da jačanje socijalnog kapitala nije samo društveno poželjno, već je i korisno u prevenciji i rešavanju sukoba među decom.

Funkcionalizam, kao sociološka teorija, posmatra društvo kao sistem u kojem svaki deo ima svoju ulogu u održavanju stabilnosti i ravnoteže (Parsons, 1951). U tom kontekstu, školski odnosi predstavljaju važne funkcionalne elemente koji doprinose socijalizaciji i razvoju učenika. Prema teoriji funkcionalne supstitucije, kvalitetniji odnosi učenika sa nastavnicima postaju posebno značajni za one učenike koji raspolažu manjim resursima, odnosno manjim socijalnim kapitalom. Na primer, učenici sa nižim socioekonomskim statusom, dečaci ili pripadnici etničkih manjina često imaju ograničen pristup socijalnom kapitalu, pa za njih bolji odnos sa nastavnicima može predstavljati zamenu za te nedostatke i doprineti njihovoj socijalnoj integraciji i smanjenju konflikata (Crosnoe, Johnson & Elder Jr, 2004). Time škola i nastavnici deluju kao stabilizujući faktori u životima učenika, smanjujući potrebu za dodatnim mehanizmima rešavanja sukoba, poput medijacije. S druge strane, učenici sa višim nivoom socijalnog kapitala (poput devojčica ili pripadnika većinske etničke grupe) možda neće toliko zavisiti od odnosa sa nastavnicima (Crosnoe, Johnson, & Elder, 2004).

Možemo zaključiti da dobar odnos učenika sa nastavnicima često pozitivno utiče i na njihove odnose sa vršnjacima. Kada učenici osećaju podršku i razumevanje od strane nastavnika, to jača njihovo samopouzdanje i socijalne veštine, što doprinosi stvaranju harmoničnijih međuvršnjačkih odnosa. Kao rezultat, smanjuje se broj

konflikata među učenicima, jer se razvijaju bolji obrasci komunikacije i saradnje. U takvom okruženju, potrebe za intervencijama poput medijacije su značajno manje, jer se problemi rešavaju preventivno kroz kvalitetnu podršku i odnose unutar škole. Ovo posebno važi za učenike sa manjim socijalnim kapitalom, kojima je pozitivan kontakt sa nastavnicima često ključan za prevazilaženje izazova u vršnjačkim odnosima.

Medijacija i vršnjačka medijacija

Medijacija je proces u kojem treća, neutralna i nepristrasna osoba pomaže dvema sukobljenim stranama da reše svoj sukob i postignu dogovor prihvatljiv za obe strane. Ključno je da medijator vodi proces, ali on ne donosi odluku o tome kako će sukob biti rešen. Odgovornost za postizanje krajnjeg dogovora je, ipak, na samim stranama u sukobu (Peurača & Teršelič, 2004). Ovakav način za rešavanje konflikta se koristi i kod sukoba koji traju duže jer sukobljene strane, zbog narušene komunikacije, ne mogu same da reše problem. Sukobi često eskaliraju jer osobe nisu usmerene na rešavanje problema, već jedna na drugu, što ih odvodi od suštinskog problema i „zamagľjuje” stvarnu suštinu sukoba.

Cremin navodi četiri različite priče, tj. pristupa medijaciji:

- a) *Priča o zadovoljenju*: Prva priča govori o tome da medijacija pomaže stranama u sukobu da zadovolje svoje potrebe, ali na način koji ne šteti drugoj strani. Dakle, cilj je da se ispunjavaju vlastite potrebe bez štete po drugu stranu.
- b) *Priča o društvenoj pravdi*: Druga priča naglašava kako medijacija može doprineti socijalnoj pravdi, smanjujući iskorišćavanje ljudi i jačajući zajednicu. Ovo je, ujedno, i zadatak samog medijatora.
- c) *Transformacijska priča*: U pitanju je transformacija komunikacije između strana u sukobu, pri čemu obe strane izlaze osnažene i utiču na zajednicu.
- d) *Priča o ugnjetavanju*: Četvrta priča upozorava na moguće negativne posledice medijacije, gde siromašnije strane mogu pristati na nepovoljniji dogovor zbog nižih troškova, čime se može povećati moć jedne strane na štetu druge (Cremin, 2007).

U školama u SAD-u, 80-ih godina, počeli su da se razvijaju prvi programi vršnjačke medijacije kao odgovor na socijalne probleme i na, očigledno, povećanje broja sukoba i nasilja među učenicima. Škole su postale otvorenije za traženje rešenja izvan obrazovnog sistema, a s obzirom na dobre rezultate koje je medijacija imala u zajednici, odlučeno je da se ona adaptira i za školsko okruženje (Cornelius & Faire, 1994). Iako medijacija pomaže sukobljenim stranama da pronađu rešenje koje je prihvatljivo za obe strane, ona nije odgovarajuća za sve vrste sukoba. Ona se ne može primeniti kada jedna strana ne učestvuje dobrovoljno; nije sposobna da učestvuje ili da se pridržava dogovora; kada nagodba nije u interesu jedne strane; kada postoji strah od nasilja ili pretnji i kada je potrebno da se o sukobu odlučuje javno (Cremin, 2007).

Nasilje se događa svuda, bez obzira na veličinu i vrstu škole. Učenici nasilje prepoznaju kao veliki problem i prepreku da se osećaju sigurno i zaštićeno, što im otežava ostvarivanje boljih školskih rezultata (Field, 2004). Imajući u vidu rezultate istraživanja, treba naglasiti da je odgovornost velika na svim akterima uključenim u obrazovni proces. Roditelji, naravno, igraju ključnu ulogu u sprečavanju vršnjačkog nasilja razvijanjem vrednosnih orijentacija i obrazaca ponašanja koji podrazumevaju toleranciju prema drugima, empatiju i saradnju kod svoje dece.

Ipak, okruženje deteta treba da bude zaštićeno od nasilja i negativnih uticaja, a jasna pravila i razumevanje posledica ponašanja pomažu u prevenciji nasilja. Važno je da učenici, roditelji i škola sarađuju kako bi sprečili nasilje, a posebnu pažnju treba posvetiti razvijanju socijalnih veština, organizovanju radionica i nagrađivanju pozitivnog ponašanja.

Vršnjačka medijacija je jedan od načina koji škole mogu primeniti za podsticanje i razvijanje tolerantnog i konstruktivnog rešavanja konflikata. Taj oblik medijacije karakteriše sprovođenje od strane samih učenika. Zadatak vršnjačkih medijatora je da pomognu učesnicima medijacije da sami pronađu rešenje sukoba, bez upotrebe nasilja ili pribegavanja autoritetu odrasle osobe (Metelko, 2008).

Koen (Cohen) ističe da vršnjački medijatori donose jedinstvene prednosti u procesu medijacije jer a) vršnjački medijatori odlično razumeju svoje vršnjake; b) učenici sami osmišljavaju i formiraju proces posredovanja prilagođen njihovom razvojnom stepenu; c) učenici medijatori osnažuju svoje vršnjake jer nemaju nikakvu moć nad njima; d) učenici normalizuju proces mirnog rešavanja sukoba; e) konačno, učenici zahtevaju poštovanje svojih vršnjaka – učenici medijatori, koji zrelo i smireno vode sastanak, na neki način vrše *pozitivan pritisak* na svoje vršnjake, što dovodi do toga da učesnici medijacije ozbiljnije shvate proces (Cohen, 2012).

Vršnjačka medijacija, kao model vođen od strane samih učenika, predstavlja inovativan pristup u rešavanju školskih sukoba, koji značajno može doprineti razvoju tolerancije i konstruktivnom rešavanju konflikata. Prednosti koje ističe Koen, kao što su bolje razumevanje vršnjaka, razvoj samostalnosti u procesu rešavanja problema i normalizacija nenasilnog ponašanja, ukazuju na njen potencijal kao efikasnog alata u školskom kontekstu.

Kada govorimo o primeni ovakvih modela u školama u Srbiji, potrebno je uzeti u obzir specifičnosti lokalnog obrazovnog sistema i društvene sredine. Na primer, ovakva vrsta medijacije zahteva visoki nivo samodiscipline, emocionalne zrelosti i podrške od strane nastavnika i školskog rukovodstva, što nije dostupno u svim školama. Takođe, postoje izazovi vezani za različite socijalne, kulturne i etničke razlike među učenicima, koje mogu zahtevati dodatnu senzitivnost i prilagođavanje modela. Učenici često nemaju dovoljno razvijene veštine komunikacije, samokontrole i empatije, što može ograničiti efikasnost medijacije bez adekvatne i kontinuirane podrške stručnjaka. Takođe, postoji rizik da se medijatori, zbog nedostatka autoriteta, ne mogu izboriti sa svim vrstama sukoba, posebno onima koje uključuju duboko ukorenjene predrasude. Uz to, postoji i pitanje koliko je ovaj model primenjiv u školama gde dominira autoritarni stil upravljanja, gde se vrednuju hijerarhija i disciplina na tradicionalan način, što može obeshrabriti učenike da slobodno izraze svoja osećanja

i potrebe u prisustvu vršnjaka. Iako vršnjačka medijacija nudi inovativan i demokratski pristup rešavanju konflikata, njena primena u našem obrazovnom sistemu zahteva pažljivo prilagođavanje, obuku, kontinuiranu podršku i senzibilizaciju svih aktera uključenih u školsku zajednicu. Bez ovih uslova, postoji rizik da model neće ostvariti svoj puni potencijal, pa čak može ostati samo formalni proces, bez stvarnog uticaja na smanjenje nasilja i poboljšanje međuljudskih odnosa.

Osvrnucemo se i na prednosti vršnjačke medijacije po Koenu (2012), sa osvrtom na njenu primenljivost u Srbiji. Naime, u srpskim školama prisutni su brojni izazovi, poput izraženih hijerarhijskih odnosa, nedovoljno razvijenih mehanizama za upravljanje konfliktima, nedostatka kontinuirane podrške nastavnicima u radu sa konfliktima, kao i ponekad pasivne uloge učenika u donošenju odluka. Pored toga, mnoge škole suočavaju se sa socijalnim i ekonomskim razlikama među učenicima, a u pojedinim sredinama i sa etničkom i kulturnom heterogenošću (npr. prisustvo romske dece ili dece iz drugih manjinskih grupa) što može biti veliki izazov u postupku vršnjačke medijacije. Vršnjačka medijacija može biti dragocen alat za prevenciju i rešavanje sukoba pod uslovom da se programi osmisle na kulturološki osetljiv način i da se vodi računa o specifičnim lokalnim potrebama. Prema istraživanju Ćirić, Pavićević i Ćirić (2018), učenici uglavnom ne koriste vršnjačku medijaciju kao alternativni kanal za rešavanje sukoba, već se u kriznim situacijama najčešće obraćaju nastavnicima. Rezultati, dakle, ukazuju na izraženu pasivnost učenika u samostalnom rešavanju konflikata, ali i na nedovoljnu razvijenost mehanizama koji bi ih ohrabрили da preuzmu aktivniju ulogu u rešavanju međuvršnjačkih problema. Ovakvi nalazi ukazuju na značajan prostor za unapređenje školskog pristupa konfliktima u Srbiji, naročito kada je reč o osnaživanju učenika da samostalno učestvuju u rešavanju problema. U tom smislu, prednosti koje Kohen (2012) ističe (*bolje razumevanje među vršnjacima, prilagođenost procesa njihovom razvojnom stepenu...*) mogu biti posebno relevantne za srpski obrazovni kontekst.

Pravila školskog reda imaju važnu funkciju unutar školskog sistema, ali Koen upozorava da disciplinske sankcije imaju ograničenu primenljivost. Dakle, školama su potrebne metode koje ne samo da odvrćaju učenike od lošeg ponašanja, već ih i motivišu da se ponašaju na društveno prihvatljiv način. Takozvani *tradicionalni način rešavanja sukoba* ne uči učenike tehnikama rešavanja sukoba sa ciljem povećanja njihove sposobnosti samostalnog rešavanja sukoba, niti im nudi mogućnost proaktivnog učešća u rešavanju sukoba (Cohen, 2012). Zaključno, treba imati na umu da pojedini autori ističu da vršnjačku medijaciju treba shvatiti kao medijaciju ZA, SA i IZMEĐU vršnjaka (Diaz & Litard Dulac, 1999).

Školska ili vršnjačka medijacija ne predstavlja uvek prikladan način rešavanja sporova. Ako pojedinac prekrši neka dogovorena pravila, a njegov postupak bude praćen posledicama, prikladniji način odgovora predstavlja arbitraž. Prgić navodi kako se za sukobe u okolnostima teškog nasilja ili uznemiravanja ne preporučuje rešavanje uz pomoć medijacije. Medijacija, takođe, nije prikladna ni kada se radi o sporovima koji uključuju oružje, drogu, seksualno nasilje itd. Školski ili vršnjački medijatori ne treba da sprovode medijaciju ni kada postoji opasnost od izbijanja nasilja tokom samog procesa medijacije. Naročito je važno da vršnjaci ne posreduju

ili ne sprovede postupak medijacije između nasilnika i žrtve (Prgić, 2010). Programi vršnjačke medijacije, takođe, nisu prikladni za rešavanje sukoba koji se odnose na izostanke sa nastave, kontinuirano kašnjenje, loš uspeh u učenju i nepoštovanje školskih zabrana (Cohen, 2005).

Zaključno, iako vršnjačka medijacija može biti koristan alat u rešavanju svakodnevnih nesporazuma među učenicima, njena primena mora biti pažljivo ograničena. U slučajevima nasilja, kao i kod ozbiljnijih problema poput izostajanja sa nastave, lošeg školskog uspeha ili nepoštovanja pravila, ovakav pristup nije adekvatan i može čak dodatno ugroziti osobu koja trpi nasilje. Zato je važno da rešavanje ovakvih situacija ostane u nadležnosti stručnih školskih službi i odraslih profesionalaca.

Medijacija je efikasna kada su učenici spremni da učestvuju u tom procesu i kada imaju razvijene socijalne veštine za izražavanje i razumevanje osećanja drugih. Najprikladnija je za svakodnevne nesuglasice kao što su konflikti oko zajedničkih resursa, nesporazumi u komunikaciji i neslaganja u grupnim zadacima. Zapravo, sledeći literaturu i primere dobre prakse, autori izlistavaju neke od potencijalnih situacija u školi u kojima je vršnjačka medijacija u potpunosti primenjena: a) nesuglasice vezane za svakodnevnu komunikaciju poput sukoba nastalih zbog zadirkivanja, ogovaranja, različitih mišljenja ili nerazumevanja u društvenim odnosima među učenicima; b) sukobi oko zajedničkih aktivnosti ili grupnog rada. Reč je o konfliktima koji se javljaju zbog nerazumevanja ili različitih stavova u vezi sa školskim zadacima, projektima ili zajedničkim aktivnostima; c) uobičajeno se primenjuje kod sukoba niskog do srednjeg intenziteta, onda kada nesporazumi nisu eskalirali u fizičko nasilje ili ozbiljne pretnje, već su uglavnom verbalni ili emocionalni; d) u situacijama kada postoje konflikti gde obe strane žele da nađu rešenje. Drugim rečima okolnosti u kojima su učenici motivisani da razgovaraju i reše nesuglasice, a ne da insistiraju na „pobedi“ ili kazni za drugu stranu; e) konflikti u kojima su uključene manjinske grupe kao i f) situacije gde postoji podrška i uključivanje nastavnog osoblja i administracije u rešavanje konflikata (Tabin, 2019; Yüksel & Dede, 2009; Otto, 2024). Uspeh medijacije, naravno, zavisi i od saglasnosti svih uključenih strana i njihove volje da pronadu konstruktivno rešenje (European Institute for Conflict Resolution, n.d.; U.S. Department of Commerce, n.d.).

Jedan od primera koji pokazuje da medijacija nije samo teorijski opravdana, već i empirijski uspešna, dolazi iz istraživanja koje su sprovedli Bel i saradnici (2000) u osnovnoj školi u ruralnom području. U okviru istraživanja, učenici šestog do osmog razreda prošli su obuku za vršnjačke medijatore. Ti učenici su aktivno posredovali u rešavanju sukoba među svojim vršnjacima. Rezultati su pokazali značajno smanjenje školskih incidenata, uključujući manji broj suspenzija i upućivanja učenika kod direktora. Oko 90% medijacija dovelo je do mirnog i zadovoljavajućeg rešenja konflikta. Ovi nalazi potvrđuju da dobro organizovani programi vršnjačke medijacije mogu imati konkretne pozitivne efekte na školsku klimu i ponašanje učenika (Bell, Coleman, Anderson, Whelan, & Wilder, 2000).

Za uspešnu primenu vršnjačke medijacije ključno je da postoji institucionalna podrška škole. To ne podrazumeva samo formalno odobravanje programa, već po-

drazumeva konkretnu logističku podršku. Škola treba da obezbedi odgovarajući prostor za održavanje sastanka medijacije, gde će učenici moći da razgovaraju u miru, bez prisustva drugih učenika ili ometanja. Takođe, vreme za medijaciju mora biti jasno definisano u okviru školskog rasporeda (bilo kroz posebne termine ili saradnju sa učiteljima / nastavnicima koji mogu osloboditi učenike sa nastave za učešće na sastancima). Takođe, neophodna je spremnost i zainteresovanost nastavnog osoblja da razume i podrži principe medijacije (Ministry of Social Development and Family Services).

Faze medijacije

Različiti autori različito klasifikuju faze kroz koje prolazi proces medijacije, ali većina ih deli na uvodni, središnji i zaključni deo. Posmatrajući sve faze medijacije, prema različitim autorima, može se zaključiti da su svi ključni elementi prisutni u svim podelama, a razlike se javljaju u tome što neki autori spajaju određene elemente u jedan korak, dok ih drugi razdvajaju u više koraka. U nastavku sledi prikaz faza medijacije prema perspektivama dva različita autorska pristupa.

Autorke Peurača i Tršelić proces medijacije dele na uvodni, središnji i zaključni deo. U uvodnom delu važno je identifikovati glavne probleme, utvrditi sve strane u sukobu, odrediti ulogu medijatora i izabrati tim, pripremiti se za medijaciju, kontaktirati sukobljene strane i napraviti uvodnu analizu sukoba. Središnji deo se sastoji od interakcije sukobljenih strana uz pomoć medijatora, gde se definiše problem, istražuju pozicije svih strana, analiziraju interesi i potrebe svih učesnika, razmatraju različite opcije i bira ona koja je najbolja za strane u sukobu. Zaključni deo obuhvata postizanje dogovora, sklapanje ugovora, primenu dogovorenog i praćenje njegove realizacije (Peurača & Tršelić, 2004).

Kornelius i Fer (Cornelius i Faire) razlikuju tri glavne faze u procesu medijacije, koje obuhvataju manje korake, veštine i alate koji pomažu u njegovom sprovođenju. U uvodnoj fazi, koju autori nazivaju pripremom procesa, pažnja se posvećuje pripremi prostora (osiguranje sigurnosti, privatnosti i udobnosti), pripremi materijala koji će pomoći u razumevanju sukoba (poput papira, bojica i markera), dogovaranju vremena medijacije, razjašnjavanju uloga, pravila i dogovora, kao i poverljivosti procesa. Medijator ohrabruje učesnike, dogovara se da razgovor počne iz „ja pozicije“, odlučuje se na fokusiranje na prošle ili buduće aspekte sukoba i osigurava ravnopravno učešće svih strana. Druga faza je sam proces medijacije gde medijator koristi različite veštine kao što su mapiranje, sumiranje, definisanje zajedničkog polazišta, dopuštanje tišine i pauza, orijentacija na budućnost i pozitivne aspekte, pomoć u stvaranju novih perspektiva i rešavanje razlika... Medijator, takođe, balansira nezadovoljstvo i podstiče akciju, odnosno, konkretne korake. Zaključna faza obuhvata sumiranje procesa, sastavljanje pisanog dogovora (ako je moguće), postavljanje indikatora za praćenje uspeha promene (kao što je broj nesuglasica) i organizovanje dodatnih susreta za proveru pridržavanja dogovora. Na kraju, medijator potvrđuje doprinos svakog učesnika u rešavanju sukoba i omogućava „proslavu“ uspešnog rešenja, što može biti simbolično, kao što je rukovanje, zagrljaj ili zajednički obrok (Cornelius & Faire, 1994).

Organizacija medijacije u školi

Škola nije samo mesto gde učenici uče školski materijal, već je i glavni prostor za socijalizaciju mladih. U školi počinje da se razvija socijalna mreža dece, sklapaju se nova prijateljstva, ali i prekidaju stara. Tamo se uči kako da se uspešno komunicira i da se suočava sa sukobima, što pomaže ličnom sazrevanju (Shapiro, 2004). Jedna od važnijih osobina škole je njena sposobnost da učenicima prenese korisno, praktično znanje koje mogu primeniti i van škole (Čudina-Obradović & Težak, 1995). Prilikom organizovanja programa medijacije u školi, važno je naglasiti da nastavnici učestvuju zajedno sa učenicima, što im omogućava da nastavnike vide kao savetnike i osobe kojima mogu da veruju. Stvaranjem pozitivnih odnosa između nastavnika i učenika, učenici lakše prihvataju informacije i počinju da primenjuju naučene veštine u svakodnevnim aktivnostima (Shapiro, 2004). Takođe, nastavnici često služe kao uzori učenicima (Pauw & van Sonderen, 2007).

Važno je pomenuti da, tokom edukacije za medijaciju, treba imati dva voditelja (npr. različitog pola ili pripadnika različite kulture), u zavisnosti od vrste grupe, kao i omogućiti rad na dilemama i osećanjima kroz individualne susrete (Macbeth & Fine, 1995). Takođe, važno je stvoriti školsku atmosferu koja pruža psihološku sigurnost učenicima, što znači da su osim same organizacije škole, važni i odnos i ponašanje nastavnika prema učenicima (Čudina-Obradović & Težak, 1995). U nekim školama medijacija se odvija u posebnim prostorijama, dok se u drugim održava na javnim mestima (npr. na igralištu), ali se uvek mora obezbediti privatnost procesa. Što se tiče vremena, u nekim školama medijacija je ograničena na vreme tzv. velikog odmora, dok u drugim školama može trajati tokom celog školskog dana.

Takođe je važno da medijatori budu lako prepoznatljivi od strane drugih učenika, kako bi ostali đaci mogli da im priđu i potraže pomoć. Način na koji su medijatori prepoznatljivi razlikuje se od škole do škole. U nekim školama, grupe medijatora nose posebne majice, kape ili bedževe, dok neke grupe imaju i svoje slogane. Medijatori imaju grupne supervizijske sastanke gde dele svoja iskustva i raspravljaju o dilemama, a imaju i mogućnost individualne supervizije. Ono o čemu se razgovara na sastancima ne deli se s drugim učenicima. Kakva će biti podrška medijatorima zavisi, uglavnom, od njihove starosti. Problem može da nastane kada školski program medijacije ne dovede do očekivanih promena. U tim slučajevima, učenici se osećaju razočarano, a učitelji / nastavnici počinju više koristiti autoritarne metode upravljanja ponašanjem, uz veći nadzor i kontrolu učenika (Cremin, 2007).

U kontekstu etičkih pitanja i tema vezanih za vršnjačke medijatore, neke od vrednosti i ideja koje medijacija promovise su: a) slušanje drugih i to ne samo činjenica koje iznose nego i njihovih osećanja; b) saradnja sa drugima i poštovanje njihovih doprinosa; c) traženje zajedničkih interesa, umesto razlika; d) afirmacija sebe, kao i drugih, što je važna osnova za rešavanje sukoba; e) odvojiti problem od osobe; f) razumevanje tuđe perspektive; g) upotreba kreativnog pristupa rešavanju problema; h) fokusiranje se na ono što strane u sukobu žele za budućnost, umesto isticanja krivice i događaja u prošlosti (Cremin, 2007).

Pozitivan primer iz prakse

U ovom delu rada predstavljen je projekat „Nenasilje počinje sa mnom“. Sprovedenje ovog projekta počelo je školske godine 2013/2014, a cilj je bio osnaživanje đaka, nastavnika i budućih nastavnika (tj. studenata Pedagoškog fakulteta) za nenasilno delovanje i rešavanje sukoba u školi (i izvan nje), u multikulturnom okruženju Baranje. Projekat je sproveden u tri lokalne zajednice: Beli Manastir, Darda i Ladimirevci³. Proces se bazirao na učenju veština nenasilja kroz multikulturalnost i interkulturalnost, sa ciljem da pozitivno utiče na sprečavanje sukoba izazvanih nacionalnim, etničkim, rasnim, socijalnim i drugim razlikama koje mogu dovesti do nasilja i diskriminacije u školi.

Program, koji je sproveden u okviru projekta, uključivao je edukativne i interaktivne radionice za učenike, usavršavanje i dalju edukaciju nastavnika (kao i studenata Pedagoškog fakulteta) za rad na prevenciji nasilja, kao i uključivanje šire zajednice kroz promotivne aktivnosti. Glavne teme koje su obrađivane u okviru projekta bile su: identitet, stereotipi i predrasude, sukobi, nenasilno rešavanje sukoba, osećaji i potrebe, kao i nenasilno delovanje. Tokom sprovođenja ovog projekta sprovodile su se i dramske radionice. Te radionice su uključivale učenje medijacije kroz metodu igranja uloga, u koju su se uklopile veštine obrađene na radionicama koje su se bavile temama sukoba i nenasilnog rešavanja sukoba, odnosno učenjem saradnje (Arvaj, Kersten & Taslidžić-Herman, 2014).

Program se fokusira na razvoj različitih kompetencija koje bi doprinele nenasilnoj komunikaciji i kulturi mira, kako u školi, tako i u zajednici. Autori programa, kao ključne ciljeve i kompetencije ovog projekta navode: a) *razvoj kompetencija u oblasti komunikacijskih veština* (aktivno slušanje, sažimanje, postavljanje pitanja, prepoznavanje, izražavanje i uvažavanje svojih osećanja i potreba, upravljanje ljutnjom). Razvijanjem ovih veština, polaznici će usvojiti pozitivan stav prema saradničkom, umesto suparničkom pristupu komunikacije, što vodi ka konstruktivnom i nenasilnom ponašanju, uvažavanju sebe i drugih, preuzimanju odgovornosti za svoje postupke i pronalaženju rešenja koja su dobra za sve pojedince, školu, porodicu i celu zajednicu; b) *razvoj kompetencija u oblasti rešavanja i upravljanja sukobima* (npr. prepoznavanje stilova rešavanja sukoba i razvoj svesti o posledicama i uticaju tih stilova na sve uključene strane). Polaznici će steći osnovna znanja i veštine upravljanja sukobima, kao i sposobnost prepoznavanja i formulacije problema, te traženja rešenja u kojima obe strane pobeđuju; c) *razvoj kompetencija u oblasti nenasilnog delovanja* (npr. prilika za osveščivanje i preispitivanje stereotipa i predrasuda koje imaju, kako ponašanje zasnovano na stereotipima i predrasadama utiče na druge, njih same, ali i njihove odnose s drugima, kao i početak razvoja veštine prepoznavanja stereotipa i predrasuda) (Arvaj, Kersten & Taslidžić-Herman, 2014).

Zaključno, projekat „Nenasilje počinje sa mnom“ predstavlja značajan doprinos u oblasti prevencije vršnjačkog nasilja kroz osnaživanje učenika, nastavnika

³ Ova naselja se nalaze u Baranji, regiji na severoistoku Hrvatske, u Osječko-baranjskoj županiji, blizu granice s Mađarskom i Srbijom.

i budućih nastavnika za nenasilno rešavanje sukoba u multikulturnom okruženju. Kroz razvoj komunikacionih veština, upravljanje sukobima i osvešćivanje o stereotipima i predrasudama, ovaj program podstiče stvaranje kulture mira i međusobnog poštovanja u školama i širem društvu. Implementacija ovakvih projekata ima potencijal da dugoročno doprinese smanjenju nasilja i diskriminacije, jačajući socijalni kapital i osećaj zajedništva u lokalnim zajednicama. Ovaj projekat je dobar primer jer objedinjuje teorijska znanja i praktične veštine, a istovremeno osnažuje učenike, nastavnike i studente za nenasilno rešavanje sukoba u stvarnim uslovima. Fokus na razvoj komunikacionih i socijalnih kompetencija, kao i na prepoznavanje i prevazilaženje stereotipa i predrasuda, omogućava sistemski pristup prevenciji vršnjačkog nasilja.

Prenosivost ovog modela u srpski obrazovni sistem zahteva pažljivu adaptaciju. Jedan od glavnih izazova predstavlja razlika u resursima i organizacionim kapacitetima škola, naročito u manjim mestima i ruralnim sredinama gde može nedostajati stručni kadar i finansijska sredstva za kontinuiranu edukaciju nastavnika i studenata. Takođe, sistemska podrška Ministarstva prosvete je neophodna kako bi se ovakvi programi integrisali u redovan školski rad i tako osigurali dugoročnu održivost. S obzirom na kompleksnost društvenih i kulturnih razlika koje postoje u Srbiji, projekat treba prilagoditi lokalnom kontekstu, posebno u pogledu tematike stereotipa i predrasuda, kako bi se efikasno odgovorilo na specifične probleme zajednica. Iako projekat „Nenasilje počinje sa mnom“ uspešno uočava sukobe u multikulturnom okruženju Baranje u Hrvatskoj, gde su glavni uzroci sukoba često povezani sa nacionalnim, etničkim i socijalnim razlikama, situacija u Srbiji nosi svoje specifičnosti. Neophodno je da se programi vršnjačke medijacije prilagode lokalnim specifičnostima tako što će se koristiti senzitivna terminologija koja uvažava različitosti i izbegava stereotipe. Na primer, ukoliko se u školi pojavljuju konflikti koji su podstaknuti predrasudama prema romskoj populaciji, neophodno je kroz edukativne sadržaje obraditi ove stereotipe i razvijati empatiju i međukulturno razumevanje.

Prilagođavanje programa ovim specifičnostima može doprineti boljoj inkluziji učenika iz svih zajednica i efikasnijem rešavanju sukoba, čime se dodatno jača socijalni kapital unutar škola i šire zajednice. Time projekat ne samo da prevenira nasilje nego promoviše i društvenu koheziju i međusobno poštovanje u složenim društvenim sredinama.

Da su ovakvi programi neophodni u Srbiji dobro ilustruju i podaci dobijeni u jednom od značajnijih istraživanja vršnjačkih konflikata u školskom okruženju (Petrović, 2010). Iako se ovo istraživanje direktno ne bavi medijacijom, kao metodom intervencije, njegovi nalazi su izuzetno relevantni jer otkrivaju kako učenici doživljavaju konflikte sa vršnjacima, koje teme najčešće izazivaju sukobe, kako učenici procenjuju učestalost i intenzitet tih situacija, kao i koje strategije preferiraju pri rešavanju konflikata. Nalazi ovog istraživanja daju relevantne podatke za procenu da li je medijacija primenljiva i korisna u školskom kontekstu budući da su ispitane sledeće dimenzije vršnjačkih konflikata: a) najčešće teme sukoba među adolescentima; b) intenzitet i učestalost konfliktnih epizoda i c) strategije rešavanja sukoba koje koriste učenici u svakodnevnoj interakciji.

Istraživanje sprovedeno na uzorku od 655 učenika šestog i sedmog razreda iz više osnovnih škola u Novom Sadu pokazalo je da su najučestaliji uzroci sukoba među vršnjacima: ogovaranje, zadirkivanje, sukob mišljenja i takmičenje. S druge strane, najređi konflikti odnosili su se na školske obaveze i aktivnosti vezane za igru i zabavu. Kada je reč o intenzitetu konflikata, prosečna vrednost je bila 2.02 na skali od 1 do 5, što ukazuje na srednji intenzitet sukoba. Interesantno je da postoji negativna korelacija između učestalosti i intenziteta konflikata ($r = -300$), što znači da češći konflikti obično imaju niži intenzitet, dok ređi konflikti teže da budu intenzivniji.

U skladu sa temom ovog rada, posebno značajan nalaz istraživanja odnosi se na strategije rešavanja sukoba koje učenici biraju. Naime, najčešće su birane konstruktivne strategije, uključujući asertivno ponašanje i rešavanje problema. Potom, po učestalosti slede pasivne strategije poput izbegavanja i distrakcije, kao i traženje socijalne podrške. Najmanje su korišćene agresivne strategije, što ukazuje na sklonost učenika ka nenasilnim oblicima rešavanja konflikata (Petrović, 2010).

Ovi nalazi jasno ističu potencijal i opravdanost uvođenja medijacije, kao sredstva za rešavanje vršnjačkih konflikata u školama. Sklonost učenika ka konstruktivnim strategijama sugerise da postoji spremnost i sposobnost učenika da prihvate medijaciju. Takođe, činjenica da su sukobi umereno intenzivni i često zasnovani na svakodnevnom temama (ogovaranje, zadirkivanje) čini ih pogodnim za rešavanje putem medijacije, koja nije namenjena samo kriznim situacijama, već i svakodnevnom nesuglasicama koje mogu da prerastu u veće probleme ako se ne rešavaju konstruktivno.

Na osnovu ovog istraživanja može se zaključiti da postoji dobra osnova za implementaciju vršnjačke medijacije u školama jer učenici već poseduju određene obrasce konstruktivnog ponašanja (koji se mogu dalje razvijati). Međutim, važno je napomenuti da se ovakvi zaključci ne mogu generalizovati na osnovu jednog istraživanja i to pogotovu istraživanja koje je sprovedeno na teritoriji jednog grada. Od velikog značaja je imati uvid u to da li učenici u komunikaciji pretežno koriste agresivan ili asertivan stav, jer upravo takva saznanja omogućavaju dublje promišljanje o ulozi i značaju medijacije kao sredstva za rešavanje vršnjačkih konflikata u školama.

Zaključak

U svetlu rastućih problema u međuvršnjačkim odnosima, posebno porasta konflikata i nasilnog ponašanja među učenicima, škola mora prepoznati svoju odgovornost ne samo u obrazovanju, već i u socijalizaciji i izgradnji zdravih međuljudskih odnosa. U ovom radu je prikazano da vršnjačka medijacija, kao deo šireg pristupa zasnovanog na izgradnji socijalnog kapitala, predstavlja snažan resurs u unapređenju školskog života. Medijacija je prepoznata kao mehanizam koji pomaže u očuvanju stabilnosti, smanjenju devijantnog ponašanja i jačanju integrativnih funkcija škole. Kao sažetak razmatranih teorijskih argumenata i primera dobre prakse, izdvajaju se dve centralne poruke.

Vršnjačka medijacija ne treba da se posmatra isključivo kao tehnički alat za rešavanje sukoba, već kao proces koji učenicima omogućava razvoj važnih socijalnih

veština, kao što su: empatija, odgovornost, aktivno slušanje i nenasilna komunikacija. Time se ne rešava samo konkretan konflikt, već se dugoročno ulaže u emocionalno zdravlje i osnaživanje mladih za život u demokratskom društvu.

Socijalni kapital je veoma važna osnova za *zdravu školsku klimu*. Tamo gde postoji poverenje, saradnja i osećaj pripadnosti, manja je verovatnoća za pojavu nasilja. U tom smislu, vršnjačka medijacija može doprineti izgradnji i jačanju socijalne povezanosti u školi, kao jednom od najvažnijih činilaca uspešnog prevazilaženja savremenih obrazovnih izazova.

Imajući u vidu sve navedeno, moguće je izvesti nekoliko konkretnih preporuka za praksu i obrazovne politike: a) *uvođenje vršnjačke medijacije u redovne obrazovne programe*, pri čemu je potrebno integrisati medijaciju u školski život kroz formalne i neformalne aktivnosti, kako bi učenici imali priliku da usvoje veštine nenasilnog rešavanja sukoba i razviju osećaj lične odgovornosti u međuvršnjačkim odnosima; b) *neophodna je obuka školskog osoblja*. Nastavnici, pedagozi i psiholozi moraju biti adekvatno edukovani kako bi podržali procese medijacije i stvarali podsticajno okruženje za učenike. Posebnu pažnju treba posvetiti razumevanju odnosa moći i dinamike sukoba među mladima. U skladu sa tim, relevantan je i značaj socijalnog kapitala kao osnove za „zdravu školsku klimu“. Tamo gde vladaju poverenje, saradnja i osećaj pripadnosti, znatno je manja verovatnoća za pojavu nasilja. Vršnjačka medijacija može značajno doprineti izgradnji socijalne povezanosti među učenicima, što predstavlja jedan od ključnih faktora uspešnog prevazilaženja izazova savremenog obrazovanja; c) *podrška kroz programe obrazovne politike*. Naime, u cilju održivog razvoja školskog sistema i unapređenja prevencije vršnjačkog nasilja, neophodno je da obrazovne politike na nacionalnom nivou prepoznaju vršnjačku medijaciju kao deo sistemskih rešenja. Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja bi trebalo da uključi vršnjačku medijaciju u strateške dokumente, kao što su nacionalne strategije za obrazovanje, prevenciju nasilja i razvoj inkluzivnog obrazovanja. Zapravo preporuka je da se: a) vršnjačka medijacija uvede u nacionalne kurikulume kao izborni program ili deo građanskog vaspitanja, što bi omogućilo njenu doslednu primenu u svim školama; b) razviju akreditovani programi obuke za nastavnike i školske stručne saradnike, kako bi bili osposobljeni da organizuju i podrže procese medijacije unutar škola; c) obezbedi finansijska i institucionalna podrška školama za uspostavljanje timova za medijaciju i sprovođenje aktivnosti koje jačaju kulturu dijaloga i nenasilne komunikacije; d) izradi odgovarajući priručnik za primenu medijacije u školama, uz oslonac na primere dobre prakse iz zemlje i inostranstva.

Ulaganje u vršnjačku medijaciju i jačanje socijalnog kapitala nije samo obrazovno pitanje, već i društveni prioritet. Škole koje podstiču dijalog, saradnju i razumevanje među učenicima, doprinose formiranju odgovornih građana spremnih da učestvuju u stvaranju inkluzivnog i stabilnog društva. Vršnjačka medijacija, kao deo tog šireg procesa, ima potencijal da oblikuje ne samo školsko okruženje, već i generacije koje dolaze. Njeno sistemsko uvođenje može doprineti stvaranju bezbednog, održavajućeg i inkluzivnog školskog okruženja, koje učenike ne priprema samo za uspešno školovanje, već i za kvalitetno funkcionisanje u društvu. U kontekstu škole, visok nivo socijalnog kapitala podstiče pozitivne međuljudske odnose, smanjuje

pojavu nasilja i vršnjačkih konflikata. To rezultuje stvaranjem podržavajuće i inkluzivne školske „klime“, koja se, između ostalog, može postići primenom vršnjačke medijacije u prevazilaženju konflikta. Ona to postiže kroz svoje procese dijaloga i kroz nenasilno rešavanja sukoba. Upravo tako učenici razvijaju međusobno poverenje, empatiju i osećaj zajedništva.

Jedna od ključnih manifestacija socijalnog kapitala ogleda se u načinu na koji ljudi komuniciraju jedni sa drugima. Kvalitet te komunikacije (poverenje, poštovanje, spremnost na aktivno slušanje) pokazuje nam snagu međuljudskih odnosa unutar zajednice. Kada su odnosi školskih vršnjaka izgrađeni na poverenju i saradnji, komunikacija je konstruktivna, što doprinosi mirnom rešavanju konflikata.

Zaključno, da bi određeni procesi, poput efektivnog rešavanja sukoba, zaista zaživeli u školskom okruženju, potrebna je spremnost ljudi da razgovaraju i zajedno traže rešenja. „Socijalni kapital nije jedna jedinstvena kategorija, već različiti entiteti koji imaju dve zajedničke osobine: svi predstavljaju neki aspekt društvenih struktura i olakšavaju određene akcije pojedinaca unutar te strukture“ (Coleman, 1990, p. 302). Vodeći se ovom definicijom, socijalni kapital omogućava određene akcije, posmatrano u kontekstu školskog okruženja, doprinoseći da se sukobi rešavaju konstruktivno i mirno. Bez takvog „temelja“, svi pokušaji implementacije medijacije mogu ostati površni i kratkoročni.

Reference

- Arvaj, N., Bužinkić, E., & Đorđević, I. (2010). *Vodič kroz medijaciju za učenike i učenice* [A guide to mediation for students]. Zagreb: Mreža mladih Hrvatske.
- Arvaj, N., Kersten, S., & Taslidžić-Herman, D. (2014). *Nenasilje počinje sa mnom – radionice za rad s djecom i mladima* [Nonviolence begins with me – Workshops for work with children and youth]. Beli Manastir: Centar za kulturu Belog Manastira.
- Badger, J. R., Halligan, S. L., & White, J. (2023). Associations between school-level disadvantage, bullying involvement and children's mental health. *Children*, 10(12), 1852. <https://doi.org/10.3390/children10121852>
- Barsky, A. E. (2014). *Conflict resolution for the helping professions*. Oxford University Press.
- Beaulieu, L. J., & Hartless, G. (2001). The influence of family and community social capital on educational achievement. *Rural Sociology*, 66(1), 43–68. <https://doi.org/10.1111/j.1549-0831.2001.tb00054.x>
- Bell, S. K., Coleman, J. K., Anderson, A., Whelan, J. P., & Wilder, C. (2000). The effectiveness of peer mediation in a low-SES rural elementary school. *School Counselor*, 47(4), 324–332.
- Cantrell Schellenberg, R., Parks-Savage, A., & Rehfuss, M. (2007). *Reducing levels of elementary school violence with peer mediation*. Faculty Publications and Presentations.
- Cohen, R. (2012). *Vrstniki razrešujejo konflikte: Vrstniška mediacija v šolah* [Peers resolve conflicts: Peer mediation in schools]. Ljubljana: Zavod RAKMO.

- Coleman, J. S. (1990). *Foundations of Social Theory*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Cornelius, H., & Faire, S. (1994). *Everyone can win: How to resolve conflict*. Sydney: Simon & Schuster Australia.
- Cremin, H. (2007). Peer mediation: Citizenship and social inclusion revisited. *Pastoral Care in Education*, 25(2), 33–41.
- Crosnoe, R., Johnson, M. K., & Elder Jr, G. H. (2004). Intergenerational bonding in school: The behavioral and contextual correlates of student-teacher relationships. *Sociology of Education*, 77(1), 60–81.
- Čudina-Obradović, M., & Težak, D. (1995). *Mirotvorni razred: Priručnik za učitelje o mirotvornom odgoju* [Peaceful classroom: A manual for teachers on peace education]. Zagreb: Znamen.
- Ćirić, M., Pavićević, M., & Ćirić, N. (2018). Conflicts in elementary schools through students' perception. *Facta Universitatis, Series: Teaching, Learning and Teacher Education*, 1(2), 101–112.
- Diaz, B., & Liard-Dulac, B. (1999). *Contre violence et mal-être. La médiation par les élèves* [Against violence and distress: Peer mediation]. Paris: Nathan pédagogie.
- European Institute for Conflict Resolution. (n.d.). When is peer mediation appropriate? <https://www.europeanresolution.com/en/european-institute-for-conflict-resolution/peer-mediation> (posećeno 13. septembra 2025.)
- Granovetter, M. S. (1974). *Getting a job: A study of contacts and careers*. Chicago/London: Harvard University Press.
- Haghighat, E. (2005). School social capital and pupils' academic performance. *International Studies in Sociology of Education*, 15(3), 213–236. <https://doi.org/10.1080/09620210500200141>
- Haile, G., Arockiaraj, B., Zablotsky, B., & Ng, A. E. (2024). *Bullying victimization among teenagers: United States, July 2021–December 2023*. Hyattsville, MD: National Center for Health Statistics Data Brief, (514). DOI: <https://dx.doi.org/10.15620/cdc/168510>
- Ilić, M. (2010). *Porodična pedagogija* [Family pedagogy]. Banja Luka; Mostar: Filozofski fakultet u Banjoj Luci / Nastavnički fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru.
- Macbeth, F., & Fine, N. (1995). *Playing with fire: Creative conflict resolution for young adults*. Gabriola Island, BC, Canada: New Society Publishers.
- McCain, J. L., Jones, S. E., Hertz, M. F., Ethier, K. A., & Liddon, N. (2024). Frequent social media use and experiences with bullying victimization, persistent feelings of sadness or hopelessness, and suicide risk among high school students—Youth Risk Behavior Survey, United States, 2023. *Morbidity and Mortality Weekly Report Supplement*, 73(1–4), 23–30.
- Metelko Lisec, T. (2008). *Medijacija v vzgojno-izobraževalnih ustanovah – nova kultura odnosov* [Mediation in educational institutions – A new culture of relations]. Ljubljana: Didakta.
- Ministry of Social Development and Family Services. (n.d.). *Mediation matters: Does your school need peer mediation?* <https://mscd.gov.tt/mediation-matters-does-your-school-need-peer-mediation/> (posećeno 13. septembra 2025.)

- O'Higgins, Z., Gavin, B., & McNicholas, F. (2024). School bullying in children and adolescents with neurodevelopmental and psychiatric conditions: A systematic review and meta-analysis. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 8(2), 122–134. [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(23\)00289-4](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(23)00289-4).
- Olweus, D. (1994). *Bullying at school: Basic facts and effects of a school program*. Oxford, UK: Blackwell.
- Otto, S. (2024). A basic model for peer mediation programmes in schools. *Servamus Community-based Safety and Security Magazine*, 117(7), 74–75.
- Pauw, L., & van Sonderen, J. (2007). *The peaceable school: A school with a heart*. Maar-tensdijk: Eduniek.
- Petrović, J. (2010). Karakteristike vršnjačkih konflikata u adolescenciji [Characteristics of Peer Conflicts in Adolescence]. *Primenjena psihologija*, 3(3), 223–237.
- Peurača, B., & Teršelič, V. (2004). *Medijacija: Posredovanje u sukobima za uporne* [Mediation: Conflict resolution for the persistent]. Osijek: Centar za mir, nenasilje i ljud-ska prava.
- Prgić, J. (2010). *Šolska in vrstniška mediacija: Vse, kar morate vedeti o mediaciji v šoli* [School and peer mediation: Everything you need to know about mediation in scho-ol]. Griže: Svetovalno-izobraževalni center MI.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Shapiro, D. (2004). *Sukob i komunikacija: Vodič kroz labirint upravljanja sukobom* [Con-flict and communication: A guide through the labyrinth of conflict management]. Zagreb: Institut Otvoreno društvo Hrvatska.
- Tabin, D. (2019). Peer to peer mediation at school: Search for a program for a primary school in Valais. A systematic review of the literature. *Swiss Journal of Educational Research*, 41(3), 341–359.
- U.S. Department of Commerce. (n.d.). *When is mediation appropriate?* <https://www.commerce.gov/cr/reports-and-resources/eeo-mediation-guide/when-mediati-on-appropriate> (posećeno 13. septembra 2025.)
- Yüksel, İ., & Dede, Ş. (2009). Does peer mediation really work? *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 1(1), 1341–1345.
- Zhao, N., Yang, S., Zhang, Q., Wang, J., Xie, W., Tan, Y., & Zhou, T. (2024). School bullying results in poor psychological conditions: Evidence from a survey of 95,545 subjects. *Frontiers in Psychology*, 15, Article 1279872. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1279872>

MEDIATION AS A TOOL FOR RESOLVING PEER CONFLICTS IN SCHOOL

Vladana Petković

Faculty of Philosophy, University of Niš, Serbia

Abstract

In modern schools, conflicts between students appear to be increasingly common, which, if not resolved properly, can turn into violence or abuse. Although this problem is often discussed, practical solutions are still insufficiently applied. This paper analyzes mediation as a tool of resolving conflicts in the school environment with a special focus on peer mediation, from a sociological perspective that indicates the importance of social capital for understanding and preventing peer violence. In schools, where violence among students is increasingly present, mediation represents an alternative and constructive approach based on dialogue, mutual respect and cooperation. Through the analysis of the stages of mediation, the organization of its implementation in schools and the values fostered in that process, the paper shows how students can actively participate in problem solving, developing communication skills, emotional intelligence and responsibility. Special attention in this paper is given to the circumstances in which mediation is not appropriate, which indicates its real scope and limitations. The presentation of a positive example of the application of mediation in Croatia additionally clarifies the possibilities of applying peer mediation as part of a wider violence prevention program. It is concluded that peer mediation not only contributes to the reduction of conflicts and aggression in schools, but also positively affects the personal and social development of students, preparing them for constructive conflict resolution in everyday life.

Key words: Peer mediation, school conflict, prevention of violence, social capital

RECEIVED: 11.07.2025.

REVISION RECEIVED: 15.09.2025.

ACCEPTED: 17.09.2025

v.petkovic-21194@filfak.ni.ac.rs